

ქეთევან გოდერძიშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი, ენათმეცნიერი-ონომასტი,
დამოუკიდებელი მკვლევარი, საქართველო, თბილისი
k.goderdzishvili@yahoo.com, 555 227 680

ისევ ახალი მეთოდოლოგიისთვის ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენისას

მოკლე შინაარსი

სტატია ეხება ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენის ჩემ მიერ ჩამოყალიბებულ ახალ მეთოდოლოგიას, რომელიც იცავს ტოპონიმთა ლექსიკონში თითოეული ტოპონიმის პირველდამა-ფიქსირებლის პირველავტორობას. ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენის მეთოდოლოგიას 2-ჯერ შევხებთ: 2018 წ. და 2021 წ. ამ სტატიით იძულებული ვართ კიდევ ერთხელ შევახსენოთ ტოპონიმთა ლექსიკონის შემდგენელთა მსურველებს ჩემ მიერ შემოთავაზებული მეთოდოლოგიის დაცვის აუცილებლობა, რამეთუ ამ ახალი გზის გაუთვალისწინებლობას მივყავართ წინაავტორთა, პირველავტორთა, ხელყოფამდე.

საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს საკითხი არასოდეს დასმულა, არავის განუხილავს არც სიტყვიერად და არც წერილობით, მეცნიერული ეტიკეტის სახე მას არ მიუღია. ამიტომ ათ კაცს რომ ლექსიკონის სახით გამოეცა ერთი და იმავე სოფლის ან რეგიონის ერთი და იგივე ტოპონიმები, ათივეს პირველავტორობის პრეტენზია ექნებოდა.

ასეც მოხდა.

ონომასტიკურ სივრცეში ტოპონიმთა ლექსიკონების შედგენისას პირველავტორობის უფლებას იმსახურებენ მეცნიერები, რომელთაც საგანგებოდ **გამოცემული აქვთ ტოპონიმთა ლექსიკონები**, რომელშიც პირველადაა შეტანილი ველზე ინფორმატორთაგან მოძიებული ან ამა თუ იმ წყაროში გაბნეული ტოპონიმები.

ახალი მეთოდოლოგიის მესამედ დაბეჭდვის აუცილებლობა გამოიწვია ორმა ფაქტორმა:

- 1) ეს საკითხი დაბეჭდილია ჩემს წიგნებში, სამეცნიერო ჟურნალში მისი გამოქვეყნებით კი შემოთავაზებული მეთოდოლოგია უფრო ხელმისაწვდომი გახდება ტოპონიმკოსებისთვის,
- 2) რაც მთავარია, მიუხედავად ორჯერ გამოქვეყნებისა, კვლავ განმეორდა ტოპონიმთა პირველავტორის ხელყოფა, ანუ ჩემი მასალის გაუთვალისწინებლობა, რაზედაც ვსაუბრობთ დასაწყისში: „**ნუ დააგდებ ძველსა გზასა**“ – **ზოგჯერ არასწორია.**

საკვანძო სიტყვები: ონომასტიკა, ტოპონიმკა, ტოპოერთეული, ტოპონიმთა ლექსიკონი, ახალი მეთოდოლოგია, პირველმომპოვებელი, პირველგამომქვეყნებელი, პირველავტორი, საავტორო უფლება, ტოპოპლაგიატობა.

Ketevan Goderdzishvili

*Doctor of Philology, Linguist-onomasticist,
Independent Researcher, Tbilisi, Georgia,
k.goderdzishvili@yahoo.com, 555 227 680*

AGAIN FOR NEW METHODOLOGY WHILE COMPILATION OF THE TOPONYM DICTIONARY

Abstract

The article concerns a new methodology of compilation of a dictionary of toponyms, formed by me, which protects authorship of each person who was first to document each toponym. We have twice touched upon the methodology of compilation of a toponym dictionary: in 2018 and in 2021. We are forced to remind once more to those, who are willing to make a toponym dictionary, the necessity of respecting the methodology I have proposed, as, without taking into consideration this new way, we are led to violation of previous authors, first authors.

We should especially note that this issue has never been risen, nobody has examined it neither verbally, nor in written, it has not taken an appearance of the scientific etiquette. So if ten persons had published the same toponyms of the same village or region, all of them would claim that they are the original authors.

And so it happened.

In onomastic space while compiling a toponym dictionary, those scientists deserve the right of original authors, who has especially **published toponym dictionaries**, in which for the first time are included the toponyms, obtained in field from informers, or toponyms, scattered in various sources

The necessity of third publication of the new methodology was caused by two factors:

- 1) This issue is published in my books; by publishing it in a scientific magazine the proposed methodology will become more accessible for toponym specialists,
- 2) Most importantly, despite being published twice, the violation of the first author of toponyms was repeated again, that is, disregarding my material, which we are talking about at the beginning: **“Don’t leave the old way”** – sometimes is wrong.

Key Words: Toponymy, Onomastic, Toponym, First author, dictionary of toponyms, new methodology, first author, first publisher, copyright, topoplagerism, topoplagerism.

შესავალი. „ნუ დააგდებ ძველსა გზასა“ – ზოგჯერ არასწორია. ამ საკითხს განვიხილავთ ერთი მცირე სტატია-ლექსიკონის საფუძველზე, რომელიც ეხება დისევი-კულბითის ტოპონიმებს.

რატომ ვსაუბრობ კვლავ და კვლავ ტოპონიმთა ლექსიკონის მეთოდოლოგიაზე, რომელიც უზრუნველყოფს პირველავტორობის დაცვის პრინციპს.

ჯერკიდევ 2018 წელსწიგნში „დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის ტოპონიმთა ლექსიკონი“ წარმოვადგინე ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენის ახალი მეთოდოლოგია, რომელიც აგვაცილებდა ლექსიკონში ტოპონიმთა პირველ დამაფიქსირებლის ხელყოფას. შემდეგ იგივე საკითხი უფრო გამოწვლილვით წარმოვადგინე 2021 წელს გამოცემულ ჩემს წიგნში „აღმ. საქართველოს შვიდი საზღვრისპირა რეგიონის... ტოპონიმთა ლექსიკონი.“

ამის შემდეგ ერთ-ერთ სამეცნიერო ჟურნალში განმეორდა იგივე, ანუ ტოპონიმის პირველდამაფიქსირებლის ხელყოფა, ტოპონიმთა გარკვეული ნაწილის პირველავტორად საკუთარი თავის შემოთავაზება მავანი ავტორისგან, მაშინ როცა გაცილებით ადრე ეს ტოპონიმები დაფიქსირებულია ჩემს ლექსიკონში.

ვვარაუდობ, რომ ავტორი არ გასცნობია ჩემ მიერ შემოთავაზებულ ახალ მეთოდოლოგიას. წინააღმდეგ შემთხვევაში დღეს ეს იქნებოდა მეცნიერული დანაშაული, მაშინ როცა 2015, თუნდაც 2021 წლამდე გამოცემული ტოპონიმთა ლექსიკონების ავტორთა მიერ ზემოთ წარმოდგენილ ავტორთა მიერ იდენტური ქმედება, შეიძლება არ იქნეს მწვავედ მიღებულ-აღქმული.

მართალია, ვფიქრობ, რომ ჟურნალის სტატიის ავტორი არ იცნობს ჩემს ახალ მეთოდოლოგიას, მაგრამ მე მაინც ვაღიარებ ვარაუდობ, რომ შევეხო მის სტატიას, რადგან ის, ფაქტობრივად, ლექსიკონის სახითაა წარმოდგენილი.

მსჯელობა. უპირველეს ყოვლისა, უნდა ითქვას, რომ სინტაგმა „ახალი მეთოდოლოგია“ შეიძლება არ იყოს მართებული გამოთქმა. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში „ახალი“ შინაარსობრივად ზედმეტია, რამეთუ ჩვენამდე მეთოდოლოგია არც არსებობდა, კერძოდ, არ არსებობდა ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენისას პირველავტორობის დაცვის არანაირი მეთოდოლოგია. უპირიანია ითქვას „ახალი გზა“ ან მხოლოდ „მეთოდოლოგია“ („ახალის“ გარეშე).

წლების წინ რომც არ მეგრძნო აუცილებლობა ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენისას მეთოდოლოგიის საჭიროებისა და გაეყოლოდი გზას, რომელიც არანაირ მეთოდოლოგიას არ მიჰყვებოდა, მე მაინც გვერდს ვერ ავუქცევდი ჟურნალში ახლახან დაბეჭდილ სტატიას, სტატიას, რომელიც, ფაქტობრივად, წარმოადგენს ორი სოფლის არასრულ ტოპონიმთა ლექსიკონს. ამ სტატიასში ერთგვარად დაანონსებულია ის, რასაც მომავალში ვრცლად გვთავაზობს ავტორი, კერძოდ,

– ყველა გეოგრაფიული სახელი ვერ წარმოვაჩინეთ, მაგრამ დასაწყისისთვის კმარაო. ორივე სოფლის ტერიტორია სავსეა ნასახლარებით **რომლებიც დავიწყებას არ უნდა მიეცესო**

ამ საკმაოდ შემართებული სიტყვებიდან, ამ, შეიძლება ითქვას, მამულიშვილური სურვილიდან გამომდინარე, იგულისხმება, რომ ავტორმა დავიწყებას არ მისცა იმ სტატია-ლექსიკონში მის მიერ დაანონსებული ტოპონიმები. არადა, უმრავლესობა ჯერ კიდევ 2015 წელს გამოცემულ ჩემს „ცხინვალის რეგიონის ტოპონიმთა ლექსიკონშია“ შეტანილი. დავასახელებ მხოლოდ რამდენიმე ტოპონიმს, რომელიც შესულია ჩემს ლექსიკონში:

დისეურა, მალიაანთეულები, წურბლის ტბა, ნაცარყანები, სასადილოწყარო, წამალაწყარო, ღრმახევი, ნაცხვირი, ტყემლივაკე, ჭაჭაურა, ნაკარაული, დურბისწყარო, გვარამაანთველი, კუნლიმიწები, ფმატიმიწები, ზემოქერე, საჩალე, ლეჩაქა, სიპიტყე, ნაცერცვალი, ხიდათები, ზვარეები, დიდგორა...

ასე რომ, დისევი-კულბითის ტერიტორიაზე მოქმედი ეს ტოპონიმები დავიწყებისგან უკვე დაცულია! მასშემდეგ 7 წელია გასული!

ავტორის მიზანია სტატიაში დაანონსებულ ტოპონიმთა რაოდენობის სრულყოფილად წარმოჩენა. ეს მისასალმებელია, მაგრამ მოვითხოვ დისევი-კულბითის ტოპონიმთა ლექსიკონის ვრცლად წარმოდგენისას დაცული იყო სიურიდიულად გამოკვეთილი ნორმები:

- 1) **აღნიშნოს** ჩემ მიერ ლექსიკონის ფორმატივ უკვე დაფიქსირებული **თითოეული ტოპონიმი** რაიმე სიმბოლოთი. ამას მოვითხოვ როგორც პირველავტორი და როგორც მეთოდოლოგიის ავტორი.
- 2) ასეთი მიჩქმალული ფაქტებით ჟურნალის რედაქციაც არ უნდა ჩავაყენოთ უხერხულ მდგომარეობაში.

1. როგორ და რატომ გამოიკვეთა ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენის მეთოდოლოგიის აუცილებლობა

პირველი ტოპონიმთა ლექსიკონი, რომელიც 2015 წ. გამოვეცი, ეხება ცხინვალის რეგიონს, რომელიც გასული საუკუნის 80-იან წლებში აღვწერე. ცხინვალის რაიონს ბევრი შეხება, მაგრამ ტოპონიმთა ლექსიკონი ჩვენ გამოვეცით. ამიტომ არავითარი პრობლემა არ გამოკვეთილა, რაც მიმიყვანდა მეთოდოლოგიის საჭიროების აუცილებლობამდე.

პრობლემა გამოიკვეთა 2018 წ. „დედოფლისწყაროს ტოპონიმთა ლექსიკონის“ გამოცემისას, რამეთუ დედოფლისწყაროს ტოპონიმთა ლექსიკონი ჩემამდე გამოცემული ჰქონდა პროფ. ალექსანდრე ღლონტს 1982წ. სათაურით „ქიზიყის ტოპონიმია“. ვიგრძენი, რომ მე არ ვიქნებოდი პირველი ავტორი „დედოფლისწყაროს ტოპონიმთა ლექსიკონისა“. სიტყვას „ვიგრძენი“ ვიყენებ იმიტომ, რომ ცოდნა და ორი თვალი ამ ინფორმაციას მხოლოდ გვაწვდის ახლა დარჩა ის, რომ იგრძნო მოვალეობა შენზე უწინ გამოცემული ნაშრომის მიმართ. მე

ვიგრძენი და გავისიგრძეგანე, რომ პირველი ავტორი სხვა იყო. დედოფლისწყაროს რაიონის ტოპონიმები ლექსიკონად უკვე დაბეჭდილი იყო და ამის გათვალისწინება მმართვედა და მაშინ (2018) შევიმუშავე ტოპონიმთა ლექსიკონის შედგენის მეთოდოლოგია, რომელიც მანამდე არ არსებობდა და რაც თეორიულად წიგნის შესავალში წარმოვადგინე, შესაბამისად, დედოფლისწყაროს ლექსიკონი ჩემეული მეთოდოლოგიით გავმართე.

გაცილებით რთულ მდგომარეობაში აღვმოჩნდი, როცა XXI ს-ის 10-იან წლებში თსუ-დან სიღნაღის რეგიონში გავემგზავრე მივლინებით და იქ მოპოვებული ტოპონიმური მასალის ლექსიკონად დაბეჭდვა დავაპირე. ჩემს ნაშრომს წინ უსწრებდა:

ა) ალ. ღლონტის „ქიზიყის ტოპონიმია“ (1982). ესაა ლექსიკონი, რომელშიც წარმოდგენილია დედოფლისწყაროს და სიღნაღის რაიონების ტოპოერთეულები,

ბ) სიღნაღის რაიონის რამდენიმე ცალკეული სოფლის ტოპონიმთა ლექსიკონი, გამოცემული პროფ. პაატა ცხადაიას სტუდენტების მიერ (წნორის უნივერსიტეტიდან) ჯერ კიდევ 2005 და 2007 წლებში სტატიის ფორმატის სახით (ჟურნ. „სიღნაღი.“).

გ) 2018 წ გამოცემული უშანგ სახლთხუციშვლის „სიღნაღის ტოპონიმთა ლექსიკონი.“

ასე რომ, სიღნაღის ტოპონიმთა ლექსიკონზე მუშაობისას (რომელიც გამოვაქვეყნე 2021 წ.), პირველავტორობის იარლიყით დაუმსახურებლად რომ არ წარვმდგარიყავი, გაცილებით რთული გზა მქონდა დასაძლევნი. უმარტივესი გზა იყო წინაავტორობის გათვალისწინებლობა. სწორედ ჩემ მიერ 2018წ. შემოთავაზებული ეს მეთოდოლოგია მაქვს უფრო გამოწვლილვით განხილული წიგნში „აღმ. საქართველოს შვიდი საზღვრისპირა რეგიონის... ტოპონიმთა ლექსიკონი“ 2021.

2. წარმოვადგენ ვრცელ ამონარიდს წიგნიდან.

„აღმ. საქართველოს შვიდი საზღვრისპირა რეგიონის... ტოპონიმთა ლექსიკონი“ 2021

ონომასტიკურ სივრცეში ტოპონიმთა ლექსიკონების შედგენისას პირველავტორობის უფლებას იმსახურებენ მეცნიერები, რომელთაც საგანგებოდ გამოცემული აქვთ ტოპონიმთა ლექსიკონები, რომელშიც პირველადაა შეტანილი ველზე ინფორმატორთაგან

მოძიებული ან ამა თუ იმ წყაროში გაბნეული ტოპონიმები. ჩვენ სწორედ ეს პრინციპი, თუნდაც დებულება ვუწოდოთ, წამოვწიეთ.

საქართველოში ონომასტიკური კვლევის წამოწყებიდან დღემდე განვლილ თითქმის ნახევარსაუკუნოვან პერიოდში ეს პრობლემა სწორედ ჩვენს დღევანდელობაში გამოვლინდა. გამოვლინდა მას შემდეგ, რაც 2003 წლიდან ხელმეორედ გამოიცა ტოპონიმთა ლექსიკონები იმავე რეგიონებისა, რომლებიც უკვე აღწერილი და გამოქვეყნებული იყო წინა ავტორთა მიერ. სავალალოდ, ხელმეორედ გამოცემულ ნაშრომებს მიეცა პირველად გამოქვეყნებულის სტატუსი და არა უკვე აღწერილი რეგიონების ტოპონიმთა ლექსიკონების შემავსებელი (რაც არანაკლებ საპატიოა) სტატუსი. ამიტომ **რასაც ახლა ვიტყვი, ახალი მიდგომაა საკითხისადმი, რომლის საჭიროებაც დღემდე არ ყოფილა, ამიტომ არც არავინ შეხებია.** ზემოთ წარმოდგენილი ვითარებიდან გამომდინარე, ონომასტიკურ მეცნიერებაში გაჩნდა ახალი მეთოდოლოგიის, ახალი პრინციპის დამკვიდრების აუცილებლობა. კერძოდ, საავტორო უფლების დამკვიდრება, რაც, თავისთავად, „არახალია“, მაგრამ სალექსიკონო სივრცეში, **მხედველობაში მაქვს ტოპონიმთა ლექსიკონები**, სწორედაც რომ ახალია. ამიტომ საგანგებოდ შევეხები პრინციპს, რომლითაც ვიხელმძღვანელებთ ჯერ „დედოფლისწყაროს ტოპონიმთა ლექსიკონის“ (2018), შემდეგ „აღმოსავლეთ საქ-ს საზღვრისპირა რეგიონების ტოპონიმთა ლექსიკონების“ შედგენისას (2021).

ტოპონიმური რუკის უფრო სრულყოფილად წარმოჩენის მიზნით, რეგიონის მასალა წარმომადგენლობითი რომ ყოფილიყო, ჩემ მიერ მოპოვებულ ტოპონიმებთან (5 რეგიონში) გავაერთიანე წინა ავტორის, ჩემი მასწავლებლის, ალ. ღლონტის, მიერ **ლექსიკონის ფორმატით გამოცემული ტოპონიმური მასალა:**

1) კახეთის სამი (ლაგოდეხის, დედოფლისწყაროს და სიღნაღის) მუნიციპალიტეტის,

2) ქართლის ერთი (ქარელის) მუნიციპალიტეტისა.

წავაწყდი ასეთ წინაღობას: ჩემ მიერ მოპოვებული და გამო-საქვეყნებლად მომზადებული ტოპონიმთა რაოდენობა შემცირდა, რადგან გარკვეული ნაწილი უკვე დაფიქსირებული იყო ალ. ღლონტის მიერ 80-იან წლებში გამოცემულ ლექსიკონებში. ტოპოპლაგიატობა თავიდან რომ ამეცილებინა, ის ტოპოერთეულები,

რომლებიც ალ. ლლონტს ჯერ კიდევ 80-იან წლებში ჰქონდა გამოქვეყნებული, გამოვყავი ვარსკვლავით (*). ამან დაჩრდილა ჩემ მიერ დიდი რუდუნებითა და ჯაფით სოფელ-სოფელ მოპოვებული ტოპონიმთა რაოდენობა (რაც ნამდვილად არ იყო სასიამოვნო), მაგრამ გამოავლინა მეცნიერული ვალდებულება – სხვისი ნაღვაწის მიუთვისებლობა. სხვათა შორის, ამ რეგიონებში ალ. ლლონტისა და ჩემი მასალის ერთად წარმოდგენის სურვილიც რომ არ მქონოდა, ანუ ოდენ ჩემ მიერ მოპოვებული მასალა რომ შემეტანა ჩემს ლექსიკონში, ამ მეთოდოლოგიას მაინც ვერ ავცდებოდი. უნდა დამეცვა ერთი სავალდებულო პრინციპი: **გამეთვალისწინებინა ლექსიკონის ფორმატით ტოპოერთეულის პირველმომპოვებლისა და პირველგამომქვეყნებლის, ასე ვთქვათ, საავტორო უფლება** შემდეგი გზით: ჩემ მიერ მოპოვებული ის ტოპონიმები, რომლებიც ლექსიკონის ფორმატით უკვე გამოქვეყნებული ჰქონდა წინა ავტორს 35 წლის წინ,

ა) ან არ უნდა შემეტანა ლექსიკონში,

ბ) ან იმ ტოპოერთეულთა პირველავტორი უნდა მიმენიშნებინა.

ტოპონიმური რუკის უფრო სრულყოფილად წარმოჩენის მიზნით, ავირჩიე მეორე გზა.

სიღნაღის მუნიციპალიტეტი

ამ პრინციპით, როგორც აღვნიშნე, **განსაკუთრებით** რთული ვითარება შეიქმნა, რის გამოც დიდი გარჯა დამჭირდა ჩემს „სიღნაღის მუნიციპ-ის ტოპონიმთა ლექსიკონზე“ მუშაობისას, რადგან, ვიმეორებ, მას წინ უსწრებდა არა მხოლოდ ალ ლლონტის (1982), არამედ სტუდენტებისა (2005-2007) და უშანგ სახლთხუციშვილის (2018) ლექსიკონები.

ახლად შემუშავებული მეთოდოლოგიით, ჩემს წიგნში არ შევიტანე **ჩემ მიერ 2006 წ. მოპოვებული** ის ტოპონიმები, რომლებიც პირველად დაფიქსირდა სხვა ავტორთა ლექსიკონებში, უფრო ზუსტად, არ შევიტანე ჩემი სახელით, **თითოეული ტოპონიმი შევიტანე თავ-თავისი ავტორის სახელით**, რამაც განსაკუთრებით შეამცირა ჩემი ნაღვაწი ამ რეგიონში.

P. S. ამავე პრინციპით, შემცირებულად ჩაითვლება თავად უ.სახლთხუციშვილის „სიღნაღის ტოპონიმთა ლექსიკონში“ შეტა-

ნილი ტოპოერთეულები, რომელთა საკმაო ნაწილი დაფიქსირებულია ჯერ კიდევ 40 წლის წინ გამოცემულ ალ. ღლონტის შესაბამის ლექსიკონში („ქიზიყის ტოპონიმია“).

სწორედ ამ არასახარბიელო რეალობამ განაპირობა **ონომასტიკაში, კერძოდ, ტოპონიმთა ლექსიკონების შედგენისას ახალი, უფრო ზუსტად, საგანგებო მეთოდოლოგიის დამკვიდრების აუცილებლობა.**

როგორც დებულებას, თეზას... ჰყავს ავტორი, ისე **ლექსიკონის ფორმატით გამოქვეყნებულ ტოპონიმებს** –პირველი დამაფიქსირებელი ავტორობის უფლებით.

სწორედ ამ ეტიკეტის გათვალისწინებით, ჩემ მიერ გამოცემული ლაგოდების, დედოფლისწყაროს და ქარელის მუნიციპ-ლებში ტოპონიმთა გარკვეული ნაწილის თითოეული ტოპონიმი *-ითაა (ერთი ვარსკვლავით) აღნიშნული, როგორც, უწინარესად, ალ. ღლონტის მიერ შესატყვის ლექსიკონებში გამოქვეყნებული. ხოლო რაც შეეხება ჩემს „სიღნაღის მუნიციპ-ლის ლექსიკონს“, აქ ტოპონიმები 1-(*) და 2 (**)- 3 (***) ვარსკვლავიანი ნიშნულებითაცაა წარმოდგენილი, რაც მიანიშნებს სხვა ავტორთა პირველავტორობასაც.

არ არის საკმარისი მხოლოდ წინასიტყვაობაში იმის აღნიშვნა, რომ რომელიმე კონკრეტული რეგიონის ტოპონიმთა ლექსიკონი უკვე გამოცემული აქვს სხვა ავტორს. თუმცა ესეც აღსანიშნია. მაგალითად, 2007წ. გამოცემულ ლექსიკონში „მცხეთის რაიონის ტოპონიმია“ სერგო მელიქიძე წერს: „უკვე საუკუნის ბოლო მეოთხედში (1975 წ.) გამოვიდა ცნობილი მკვლევრის, ალექსანდრე ღლონტის, ნაშრომი „მცხეთის ტოპონიმია“, რომლის მასალაც გათვალისწინებულია ჩვენს ნაშრომში.“ ეს მისასალმებელია, მაგრამ მხოლოდ ამ მითითებით ვერ ვლინდება წინა ავტორის ღვაწლმოსილება! თუ რა ოდენობის მასალა, პირველავტორის რომელი ტოპოერთეულებია (ზოგჯერ თავისი ინფორმაციითაც) დაფიქსირებული მის ნაშრომში. სიზუსტესა და კონკრეტულობას მოკლებული ლექსიკონი („მცხეთის რაიონის ტოპონიმია“) მთლიანად მეორე ავტორის კუთვნილებად აღიქმება. ასეთი ვითარებაა რეგიონის მეორედ აღმწერთა ყველა ლექსიკონში. ასე რომ, ეს გზა არამართებულია, არამეცნიერულია, რადგან, ვიმეორებთ, არა ჩანს მეორე

ავტორის წიგნში რა დოზითაა შეტანილი წინააღმართის ტოპონი-
მიკურ ლექსიკონში უკვე დაფიქსირებული მასალა. ეს მეთოდი არც
თავის დროზე იყო მისაღები, მაგრამ არავის დაუსვამს ეს საკითხი.

აღ. ლლონტის მიერ 11 ნაკვთად გამოცემული „ტოპონიმიკური
ძიებანი“ პირველივე ტომი ერთიანი კოლხეთის რეგიონში მოპო-
ვებული ტოპონიმების პირველი ლექსიკონია (ვრცელი სამეცნიერო
კვლევით), რომელსაც ავტორი უწოდებს „მცირე ლექსიკონს“ და
რომელიც 2300-ზე მეტ კოლხურ ტოპონიმს მოიცავს. ასე რომ,
მეგრულ ტოპონიმთა სალექსიკონო გამოცემას ჯერ კიდევ 70-იან
წლებში (1971 წ.) დაედო საფუძველი და ეს დაკავშირებულია ალ.
ლონტის სახელთან, რაც ცნობად მაინც მისათითებელი იყო
შესაბამის ლექსიკონებში, თუ თითოეული ტოპონიმის ავტორობა
არ იქნება დაცული.

ჩვენ მიერ წინასწარ შემუშავებული პრინციპების ჩვენ მიერვე
დაცვა იქნება მაგალითი, რათა დამკვიდრდეს ტოპონიმთა ლექსი-
კონში ტოპონიმის პირველდამაფიქსირებლის საავტორო სტატუსი,
რაც მინიშნებული უნდა იქნეს რომელიმე სიმბოლოთი (ვთქვათ,
*ვარსკვლავით). ეს, ცხადია, ართულებს ლექსიკონზე მუშაობას,
მაგრამ აგვარიდებს ტოპოპლაგიატობას, რაც მთავარია, არ უნდა
ვიფიქროთ, რომ ამ შემთხვევაში დაიკარგება მეორედ აღმწერის
მიერ შემოთავაზებული სიახლე და შრომა. ხელმეორედ აღწერილი
რეგიონების „ტოპონიმთა ლექსიკონად“ წარმოდგენის გამოცდი-
ლებამ გამოკვეთა შემდეგი: თუ კონკრეტულ ტოპონიმზე ჩემ მიერ
მოპოვებული ნებისმიერი ინფორმაცია (ეტიმოლოგიური, ისტო-
რიული, გეოგრაფიული) უფრო მომცველია (მეტი სიახლის შემ-
ცველი), ვიდრე პირველავტორისა, ტოპონიმის პირველავტორი-
სეულ გრაფაში (ანუ იმავე ბუდეში) ეს ახალი ინფორმაცია ბრჭყა-
ლებითაა გამოყოფილი სიტყვით „აგრეთვე“ („აგრ.:) და მინიშნე-
ბულია სახელ-გვარის ინიციალები, ვთქვათ, ქ.გ. (უფრო დაწვრი-
ლებით იხ. ზემოთ დასახელებული ჩემი წიგნები)

საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს მოვლენა, რომელიც
ახლა ასე მწვავედ წარმოჩნდა, ერთგვარად შესაწყნარებელიცაა,
რამეთუ ეს საკითხი არასოდეს დასმულა, არავის განუხილავს არც
სიტყვიერად და არც წერილობით, მეცნიერული ეტიკეტის სახე მას

არ მიუღია (იგულისხმება ტოპონიმთა ლექსიკონები). ამიტომ ათ კაცს რომ ლექსიკონის სახით გამოეცა ერთი და იმავე სოფლის ან რეგიონის ერთი და იგივე ტოპონიმები, ტოპონიმთა ლექსიკონი, ათივეს ავტორობის პრეტენზია ექნებოდა.

ასეც მოხდა.

დავუბრუნდეთ საავტორო უფლებების დაცვის პრობლემას. დავიმოწმებთ სტუდენტთა (თსუ სიღნაღის ფილიალი) ნამუშევრებს ონომასტიკაში.

1) სტუდენტის, ელ. აბულაძის, სტატიაში „ნუკრიანის ონომასტიკური მასალა“ წარმოდგენილია სოფ. ნუკრიანის ტოპონიმთა ლექსიკონი ინფორმატორთაგან მიწოდებული საინტერესო ცნობებით („სიღნაღ-2“, გვ.15-34). აქ ავტორს დაფიქსირებული აქვს 60-62 ტოპოერთეული. მათგან მესამედი ჯერ კიდევ XX ს-ის 80-იან წლებში (1982) ალექსანდრე ღლონტის მიერაა მოძიებული და შეტანილი „ქიზიყის ტოპონიმთა ლექსიკონში“ ესენია: ქვემოწყურიანი, გიგინაური, ნუკრიანის კალოები, მირაულა, ყარაბულა, კარდიახი, წანწკარა, ბასკოლიანები, გოგოსაანთ ტყე, თელისზურგი, მარტიანთუბანი, სამაჩხანო, სატაბარუკო, ნახაზინარი, ტყიმალღელე, ფუტკარასერი, ციხითვიანი, ჭილანთეუბე, წიფლიანტყე, ჩრდილი, ხარატანი.., მაგრამ მათი პირველავტორი „გამოყენებულ ლიტერატურაშიც“ არაა მოხსენიებული.

2) სტუდენტის, ნონა მჭედლიშვილის, ნაშრომიდან კიდევ ერთხელ ირკვევა, თუ რა რთულია ერთადერთი სოფლის მასალის სრულყოფილად მოძიებაც. მაგ., მის ნაშრომში („სიღნაღი-1, გვ.68-74) არ არის დამოწმებული ძველი ანაგის ის 54 ტოპონომი, რომელიც 1982წ. დაფიქსირებულია ალ. ღლონტის ლექსიკონში. ნონას ჩაწერილი აქვს ძველიანაგის 22 ტოპოერთეული, რომელთაგანაც 9-ის პირველავტორი ისევ ალ. ღლონტია, იმ 54-ის გარდა (იხ. ღლონტი, „ქიზიყის ტოპონიმია“). ამასთან, ნონა მჭედლიშვილის შრომა ნამდვილად დასაფასებელია, რადგან იგი 13 ტოპონიმის პირველავტორი მანცაა.

3) სტუდენტის, მაკა ჭუჭულაშვილის, მიერ სოფ. ტიბაანში ჩაწერილი და გამოქვეყნებული 65 ტოპოერთეულიდან 42 ალ. ღლონტის ლექსიკონშია შესული. სტუდენტისთვის (მეტიც, მეცნიერისთვისაც)

დანარჩენი 23 ტოპონიმის მოძიება და პირველავტორობა ნამდვილად მისასაღმებელია, მაგრამ არანაკლებ მისასაღმებელი და სავალდებულოა მეცნიერული ეტიკეტის ცოდნა და დაცვა.

4) დაბოლოს, ყურადსაღებია ერთი სტატიის („სოფ. ქვემო-ბოდბის ტოპონიმია“) ისტორია. სათაურის ქვემოთ საგანგებოდაა მითითებული: „სტუდენტთა ექსპედიციის ჩანაწერები“. („სიღნაღი-1“, 2005, 130-137). 7-კაციანი ექსპედიცია ერთ სოფელში იდგა არ არის ურიგო, მით უფრო, თუ ემსახურება სტუდენტთა განსწავლას, სათანადო პრაქტიკული ჩვევების დაუფლებას, რაც უნდა ემყარებოდეს თეორიულ ცოდნას.

შედეგი ასეთი აღმოჩნდა: 7-კაციანი ექსპედიციის მიერ ერთ სოფელში, ქვემობოდბეში, მოძიებული და გამოცემული ტოპონიმთა (43 ერთეული) ნახევარზე მეტი გამოქვეყნებულია ალ. ლლონტის „ქიზიყის ტოპონიმიაში“, მაგრამ აქაც გვერდავლილია ფაქტი.

თავის მხრივ, ამავე სტუდენტთა პირველწყაროობა (2005, 2007) არ არის გათვალისწინებული 2018 წელს გამოცემულ „სიღნაღის ტოპონიმთა ლექსიკონში“.

ასე ირღვევა საავტორო უფლებები. მართალია, კრებულის – „სიღნაღი-2“ – დასკვნით ნაწილში ვკითხულობთ: „ქიზიყის ტოპონიმის ნაწილი შესულია ალ. ლლონტის „ქიზიყის ტოპონიმიაში“, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი, რას ნიშნავს ნაწილი? ეს, ასე ვთქვათ, თვალეზში ნაცრის შეყრაა.

როგორც ზემოთ მივუთითეთ, რეგიონების ტოპონიმური სურათის მაქსიმალურად სრულყოფილი სახით წარმოჩენის მოტივაციით ჩვენ მიერ თითოეულ მუნიციპზე დაბეჭდილი ყველა ავტორის ტოპონიმთა ლექსიკონის ჩართვა-წარმოდგენა ნამდვილად სწორი პოზიციაა, თუმცა რთულად შესასრულებელი იმ მეთოდოლოგიით, რომელიც წამოვჭერთ, მაგრამ შრომას შრომა სჭირდება, წინააღმდეგ შემთხვევაში მეცნიერული სიმართლისგან შორს ვიქნებით.

რა გამოვლინდა ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ „სიღნაღის ერთიან ტოპონიმთა ლექსიკონში“ ცალკეული ლექსიკონების შეჯერების შედეგად:

1) „სიღნაღის ტოპონიმა ლექსიკონში“ ჩემ მიერ მოპოვებული მასალა გაცილებით მწირად წარმოჩნდა იმის გამო, რომ დიდი ნაწილი უკვე არაერთგზის იყო გამოქვეყნებული: ალ. ლლონტის (1982წ.), თსუ სიღნაღის ფილიალის სტუდენტებისა (2005, 2007 წწ.) და უ. სახლთხუციშვილის (2018წ.) მიერ. რეალურად ასევე შემცირებულად უნდა ჩაითვალოს უ.ს-ის მასალაც მისი წინამორბედი ლექსიკონების საფუძველზე.

პირველავტორობის დაცვის ვალდებულება სერიოზული პრობლემაა. წინააღმდეგ შემთხვევაში ერთი და იმავე რეგიონის ყოველი ახალი ლექსიკონი ფარავს და დავიწყების მტვერს აყრის დაძვინჯებს, საფუძვლის ჩამყრელს, წინა ავტორს (ავტორებს), შესაბამისად ფრთებს ასხამს მეორე და მესამე ავტორებს, მაგრამ ამ „ფრთებს“ არასასურველი სახელი ჰქვია.

დაბოლოს, თითო-ოროლა ტოპონიმი, წინა ავტორის მიერ გამოქვეყნებული, შეიძლება აღუნიშვნელი გაეპაროს შემდგომ ავტორს, მაგრამ ათეულობით ტოპონიმის პირველავტორად გამოცხადების ტენდენცია მოსაწესრიგებელია, მომავალში – შეუწყნარებელიც!

გამოყენებული ლიტერატურა:

გოდერძიშვილი, 2018: გოდერძიშვილი ქ., დედოფლისწყაროს ტოპონიმა ლექსიკონი, 2018; გოდერძიშვილი, 2021: გოდერძიშვილი ქ., აღმოსავლეთ საქ-ს საზღვრისპირა რეგიონების ტოპონიმა ლექსიკონები, 2021;

სახლთხუციშვილი უ., 2018, სახლთხუციშვილი უ., ქართველური ონომასტიკა IX, 2018.

ლონტი ალ., 1982: ლლონტი ალ., ქიზიყის ტოპონიმა, 1982;
ლონტი ალ., 1971: ლლონტი ალ., კოლხეთის ტოპონიმა, 1971;
ლონტი ალ., 1975: ლლონტი ალ., მცხეთის ტოპონიმა, 1975;
ცხადაია პ., 2005: ცხადაია პ., სიღნაღი (ონომასტიკური კრებული), 2005;

ცხადაია პ., 2007: ცხადაია პ., სიღნაღი - 2, (ონომასტიკური კრებული), 2007.